

Malka.

(Slika. Spisal E. Rubin.)

III. Prevara.

V nedeljo Malke ni bilo med berači zunaj mesta na izprehajališču in vsi so bili tega veseli.

„Vendar ni tiste pritepenke“, govorili so, „danes bomo vsaj kaj dobili, da ne prestreže ona vsega . . .“ Ljudje so šli mimo z istimi prezirljivimi obrazi, z istim godrnjanjem, ki je Malko tako bodlo v srce. No, danes ni bilo Malke. Cel teden je hodila po gozdu in delala šopke. Takrat je sijala pomlad po deželi, lepa, cvetoča, mila, kot je samo pomlad. Prinesla je bila s seboj cvetja in vse je cvetelo. V gozdu so dišale šmarnice, skrite pod tihim grmom. In Malka je našla vse in delala šopke, lepe, lične, duhteče . . . Zdelo se ji je, da so popolnoma taki, kot jih je delal tisti vrtnar, ki je bil prijatelj njenega strica, samo da je on imel umetne rože, ki niso nič dišale, njene pa so bile prave, in iz košarice, kamor jih je zlagala, razširjal se je daleč naokoli lep, prijeten duh različnih cvetk. Res je imela Malka spretnost za šopke. Kar sam se ji je naredil lep šopek, in cvetka se je tako pridala cvetki, da je bilo veselje pogledati. Ko jih je prinesla domov, kregala se je gospodinja:

„Kaj si vsega ne izmisli ta prevzetnost! Delo, delo, pa ne rože. Prat boš šla z menoj, če ne, ti vse pomečem skozi okno.“ Malka je morala iti prat in delala je pridno; proti večeru pa je šla zopet v gozd in naredila novih šopkov. Komaj je čakala nedelje, a bala se je gospodinje, da ji ne bo hotela dati boljše obleke. Cel teden je sanjala o nedelji.

Ko sta prišli z gospodinjo od maše, je rekla gospodinja:

„Le preobleci se, pa pojdi . . .“

Malko je zbolelo pri srcu.

Vsako nedeljo ji je tako govorila gospodinja, in zdelo se ji je, kot da ji vsaka beseda reže srce. „Danes bom prodajala šopke, boste videli, da bo še boljše“, rekla je Malka s tresočim glasom, ker ni bila navajena ugovarjati in je vselej ubogala, kot so rekli drugi.

Gospodinja jo je grdo pogledala.

„Šla boš!“ rekla je, „kaj si boš izmišljevala. Boga zahvali, da ti kdo kaj dà.“ Malko so zalile solze. Zdelo se ji je, da je vse uničeno, vse njene sanje in nade.

„Ali, bo še boljše, še več bom dobila, čisto gotovo . . .“ prosila je.

Gospodinja je pomislila. Dobro se ji je zdelo, če bi dobila še več.

„Pa moram obleči to obleko, ker bom med boljšimi ljudmi“, izpregovorila je Malka boječe.

„Kajpak“, zaupila je gospodinja in izbulila oči, kakor takrat, kadar je pila čaj z rumom. „Kdo ti bo pa kaj dal, če ne boš po beraško oblečena? Ravno taka boš šla, če ne, pojdi pa na cesto med berače, pa se v ospredje

postavi in glasno prosi, da več dobiš. Saj ti ni treba, trot, tam zadaj stati, da vse drugi poberó . . .“

Malka je zajokala. Mimo je prišla ženska, ki je stanovala njim nasproti. „Kaj pa joka?“ je vprašala.

„Boljšo obleko hoče, da bi šla rože prodajat“, je odgovorila nevoljno gospodinja. Tudi stric se je od nekod približal, ker tisti dan ni pometal po cestnih ulicah. „I, pa ji pusti, če si upa kaj narediti“, je rekla ženska.

„Seveda, da še to obleko zanosi; ali ji bom jaz novo napravljala?“

„Saj ne bo vsega konec“, je rekel stric in šel nevoljno mimo.

„Tako? Le potuho ji dajajte, kot da že zdaj ni zadosti prevzetna.“

Malka je zajokala. Težko ji je bilo. „Saj ti bo prinesla denarja“, rekla je ženska.

„Kaj prinesla? Kje, od kod?“ vpila je gospodinja. „Kaj pa kaj prinese? Mi jo redimo, pa po naše bo delala! Tisto na vodi zapravi. Vi menda veste, kaj prinese . . .!“

Ženska je odšla. Malka je bila zopet sama.

„Pustite me“, je začela prositi, „prinesem vam dosti vsega . . .“

Gospodinja je molčala. Stric je pa zopet prišel mimo.

„Tako pusti jo! Malka, le idi,“ rekel ji je z resnim, nenavadnim glasom.

Gospodinja je odšla brez besede.

Malka se je utolažila. Globoko je vzdihnila, potem pa vzela košarico in odšla.

Popoldne je bila na vrtu gostilne. Šla je od mize do mize. Ljudje so gledali na njene šopke s preziranjem in se ozirali na drugo stran. Le malo-kdo ji je dal krajcar za šopek. Približevala se jim je boječe in ponudila: „Želite?“ Vsak je pogledal in se obrnil na drugo stran in zapovedal nov vrček piva. Šmarnice je prodala kmalu nekim gospodičnam, ki so hotele dati za vse dva krajcarja. Dale so ji potem groš . . . Druge šopke pa je nosila dolgo okrog. Prešla je vse vrte in gostilne; ljudje so pili, peli in živeli veselo. Kdo se je brigal za njo in njene šopke? Zdelo se ji je, da so to isti obrazi, kot jih je gledala na izprehajališču, ko so šli mimo nje; a bila je srečnejša, ko se je spomnila, da ne prosi zastonj, da prodaja, da si zasluži krajcar pošteno. Bolelo jo je samo, da so prezirali njene šopke, ki so se ji zdeli lepi, ki jih je tako ljubila, da se ji je jih zdelo kar škoda, ki jih je cel teden zbiral in se trudila, a ljudje jih sprejemajo s tako trdosrčnostjo. Bližal se je večer, in imela je še malo izkupljenega. Bala se je iti domov. Že jo je obšla misel, da stopi zopet med berače, da tam nadomesti, kar je zamudila. A njen sklep je bil trden: nikdar več tja. Upala je, da se že kako obrne na boljše. Zašla je na vrt, kjer je bila veselica. Tam je prodala mnogo, in ljudje so ji bili prijazni. Dober, star gospod ji je dal velik kos kruha, in neka gospa ji je vrgla pečenke v košarico. Malki so lezle solze veselja iz oči. Padla bi bila pred dobre ljudi, povedala bi jim bila vse in jih prosila, naj ji pomagajo, da si bo upala domov; a obenem bi se zahvalila za njih dobrosrčnost. Vpraševali so jo, kdo da je, in ona je mogla povedati le na pol. Če bi jo hoteli spoznati, morala bi bila praviti vse, vse

na dolgo in široko . . . Ostalo ji je še šopkov, in šla je še dalje. A sreča ji ni bila mila. Povsod isti obrazi. „Kaj pa imaš, dekle?“ izpraševali so. „Šopke, če želite?“ In odgovori so bili različni.

Eni so rekli:

„E, čemu, škoda denarja.“

Drugi:

„Saj je že vse uvelo! To ni za nič!“

In zopet drugi se sploh niso zmenili in so se jezili, da jih moti pri veseli družbi, ob polnih mizah, ko človek misli na vse drugo kot na berače.

Zvečer je šla Malka domov in čudno ji je bilo pri srcu. Nič ni bilo. kot si je mislila. Ko bi ne bila zašla na tisti vrt, bilo bi vse izgubljeno, in doma bi bila tepena, in prihodnjo nedeljo bi morala zopet med berače. Bala se je domov, ker je mislila, da se bo vračala vesela, da bo dokazala gosposlinji, kaj zna. S kakimi upi je šla zjutraj od doma! Sklenila je, da dá beli kruh in pečenko takoj gosposlinji, da ji morda prizaneše. Preštela je denar in bilo je toliko, kot ob slabih dneh na izprehajališču. Drugič bo lahko več, mislila si je Malka, in sklenila je, da bo nadaljevala, da bo prosila strica, da se bo potegnil zanjo. Čutila se je prevarano, a nade v srcu niso izginile. Bilo ji je, da bi se izjokala. Zakaj ni bilo tako lepo, kot si je mislila . . .? Včasih so ji rekli, da ne spada med te ljudi. Kako bi bila srečna, če bi bilo, kot si je mislila.

Malka je prišla domov. Gosposlinja je ni pogledala.

„Kako je bilo?“ vprašal je stric.

„Dobro, bo že boljše“, odgovorila je Malka in položila kruh in pečenko pred gosposlinjo. Gosposlinja je čudno pogledala. „Kakšna je pa obleka, vsa zmečkana“, je zavpila. „Več je škode na obleki kot vse, kar si prinesla!“ Pri tem pa je jedla hlastno pečenko s kruhom. Denar je dala stricu.

„Samo to?“ je rekel. „Saj je komaj za tobak.“

Malko je zbadlo v srce in dve solzi sta ji skočili iz oči. Kdo bi rajši kot ona, da bi bilo boljše, a pomagaj si, če ni.

„Saj sem rekla“, je vpila gosposlinja. „Cel dan je hodila, cel teden zapravila, vso obleko izpridila, pa za tak nič!“ No, hujše burje ni bilo. Gosposlinja je bila čudno potolažena s pečenko in kruhom. Dala ji je celo čaja za večerjo.

Po večerji je rekel stric:

„Prav je. Beračica ne boš. Le še pojdi z rožami.“ In gosposlinja je grdo pogledala. „Pa ne v boljši obleki, raztrgana, če hočeš“, rekla je.

Malka bi bila najrajša objela strica. Tista teža, ki je ležala na njeni mladi duši, je bila izginila kot megla v jutru. Torej med berače nič več. In njena duša je iznova zasanjala zlate sanje, lepše in lepše, in sanjala jih je celo noč, cel teden. V nedeljo pa je zopet morala jokati, da je dobila obleko, a tistikrat ji je šlo že boljše. Zvečer je prihitela vesela domov in ko jima je dala denar, je rekla gosposlinja:

„Le daj, saj si zapravila obleko. V čem boš šla pa k birmi? Sama si spravi skup; zadosti si stara, pa si pomagaj, ko praviš, da si znaš.“

IV. Botra.

Tisto leto je šla Malka k birmi. Pripravljali so se v šoli. Malka se je veselila. Preteklo leto je videla svojo prijateljico-birmanko. Koliko je imela! Botra ji je kupila vsega, polno culo lepega, lepega, kdo bi vse naštel. Prijateljica je bila v lepi beli obleki z vencem na glavi, zlat križec za vratom. Vse so ji napravili starši in botra. Tudi jaz bom taka, mislila si je Malka, a nekaj ji je grenilo misel. Sama si bo morala zaslužiti, in kje bo nje botra, da ji napravi take lepe reči? Kako lep dan je to za srečne otroke! Kadar se je Malka spomnila na to, delala je šopke še bolj lepe in jih prodajala še bolj uljudno, saj je delala zase, za birmo.

„Kdo bo pa moja botra?“ je vprašala strica.

„Kar ti bodi“, rekel je stric gospodinji.

„Še tega se manjka. Ali nimam že itak zadosti sitnosti ž njo?“ je rekla.

In Malki se je tudi čudno zdelo, da bi ji bila gospodinja botra, ko bi ji gotovo ne kupila ničesar . . . In tako bi ji splavalo tudi to veselje po vodi.

Nekoč ji je rekla gospodinja:

„Kdo ti bo pa za botro, ko si beračica?“

Malko je zbolelo. Vstrašila se je, da si je mislila take lepe reči o birmi in se primerjala z drugimi, ko je pozabila, da ona ni kot druge.

„Ti ji oskrbi“, rekel je stric, „kaj si bo sama?“

„Ah, kaka sitnost je s tem otrokom!“ godrnjala je gospodinja.

V sredo zvečer jo je vzela s seboj.

„Pojdi, obleci se v boljše, greva botro prosit.“ Malka je bila vsa vesela. Ko se je oblačila, je stopila pred njene oči podoba botre, dobre ženske, ki je kot druga mati in dá vsega lepega in dobrega.

Šli sta. Gospodinja ni po poti nič govorila. Prišli sta v predmestje in gospodinja je zavila v velika vrata. Tam je stanovala njena prijateljica branjevka. Ko sta vstopili, pospravljala je jerbace in tožila:

„Glej, kako imam razvlečeno. Kaj pa bi?“ „Eno sitnost mi spravi z glave. — Za botro mi pojdi.“

„Komu?“

„Tili“, rekla je gospodinja in porinila predse Malko, ki se je vstavila boječe za njo.

„Kaj?“ začudila se je branjevka, „ali se ti meša?“

„E, bogata si, otrok je revež, dobro storiš, imaš zasluženje“, je rekla gospodinja. Malka še ni nikdar slišala gospodinjo tako govoriti.

„Kajpak, še tega se manjka. Bogata, bogata; kaj bo pa za starost? Ko bi bil lep otrok, ne rečem, tako pa . . . Saj imaš sorodnike, ali pa ti pojdi . . .“

Malko je zbolelo v dno duše. Tako botro so ji določili! Zdaj je umela, kakšna bo njena birma, in vse njeno veselje je šlo v nič. Saj ji še nihče birme zavezati ne bo hotel, nikar, da bi ji še kaj kupil zraven.

„Kakor hočeš, no“, rekla je gospodinja in se nejevoljna obrnila. Malka je šla pred njo.

„Poglej, zdaj se ji pa še za malo zdi“, je rekla branjevka zbadajoče. „Diše vam moji denarji, pa jih ne boste jedli. Vsak berač bi se pri meni usadil.“

„Saj nič ne rečem“, je rekla gospodinja in odšla. Malka je slišala za seboj še vpitje in godrnjanje branjevke. Spomnila se je na dni, ko je stala v drevoredu med berači in so ljudje godrnjali . .

„Zdaj pa le sama išči, jaz ne grem nikamor več“, je rekla gospodinja, ko sta šli domov. Malki je bilo hudo in solze so ji kapale po poti . . . Nihče je ne mara, sramujejo se je, ker je beračica.

Ko sta prišli domov, je vprašal stric:

„No, kako je?“

„Noče! In zdaj iščita vidva“, je odgovorila gospodinja in si začela kuhati čaj z rumom. Stric je kadil tobak in mislil. Malka pa se je zatopila v misli o botri.

Drugi dan je rekel stric:

„Treba bo poiskati, čas prihaja. Saj ni treba daleč hoditi. Domačo hišno gospodinjo bomo prosili. Rada dobro stori.“

„Le prosi“, je rekla gospodinja in stric je odgovoril junaško:

„Saj bom!“

Domača hišna gospodinja je bila stara, dobra žena, a skopa in preudarna . . . Pod streho je imela celo staro ženico zastonj na stanovanju, da ji je postregla in opravila težje stvari.

Malka je cel dan mislila o novi botri. Ona si jo je nekdaj drugače mislila; a Bog, če bo hotela . . .

Zvečer sta šla s stricem po dvojnih stopnicah k hišni gospodnji. Stric je potrkal in ponižno vstopil, vodeč Malko za roko.

„No, kaj pa vi?“ je vprašala gospodinja precej prijazno.

„Za malo nadlego bi prosil, gospa, pa ne vem . . . Težko vam ne bo, malenkost je, a človeku storite dobro, in Bog bo plačal obilo. Za botrco pojte, če vam je mogoče . . .“ Tako je govoril stric.

Gospodinja, polgosposka žena, je pomislila. „Nakopljem si berača na glavo“, si je mislila, „in obleko ji moram napraviti, če ne, me je še sram, in potem ne bom nikdar prosta beračije. Boljše je, da se izognem s prvim, kot potem.“

„Prav rada bi“, je rekla, „a jaz nisem zdrava in ne utegnem . . .“

„Pa pošljite namestnico“, svetoval je stric.

„Bi že, pa je tisto tako sitno. Saj gotovo lahko dobite boljšo, kot sem jaz.“

„Ne moremo, ne moremo, saj veste, kako je, gospa“, prosil je stric in jo začel nazivati z gospo.

„Meni je res zelo nerodno, da ne morem ustreči“, izgovarjala se je hišna gospodinja. „Gotovo bi rada, ker smo domači“ . . .

„Da, ker smo domači“, je ponovil stric.

„ . . . In ker ste že dolgo v hiši, pa res ni mogoče“ . . .

„Storite to dobroto! Otrok je revež, je brez staršev“, prosil je zopet stric.

„Ni mogoče“, izgovarjala se je gospa. „Vse, kar hočete, a to res ni mogoče.“

„To je sitnost in hudo je“, rekel je stric in se popraskal po glavi. „Pa bi vsaj za obleko malo“ ... opomnil je po premisleku.

„Tisto bi že, ne rečem, malo. A so stroški, večni stroški. Zdaj davek, zdaj poprave, zdaj zopet to in ono. Težko res storim, pa bi že malo, par krajcarjev, če vam 'bo sila.“

„Pa vsaj to“, rekel je stric in se obrnil.

Tako ju je odpravila hišna gospodinja.

Malki je bilo hudo. Videla je, da jo povsod prezirajo, da je ne marajo, ker ni bogata in lepo oblečena.

Stric je šel žalosten po stopnicah in godrnjal:

„E, skopa je, skopa“ ...

In ko je prišel v sobo, je rekel:

„Nič ni; pa ne boš šla“ ...

Malka je zajokala. Kaj je vse sanjala že cele tedne o birmi, o lepoti v cerkvi, ko bo stala v beli obleki, tam, kjer drugi bogati, v isti vrsti, morda skoraj ravno tako oblečena — a zdaj ni vse nič!

„Ah, kaka sitnost!“ je rekla gospodinja, ki je ravno pila čaj z rumom, „še birme ne more odpraviti. Le poišči si botro, pa boš šla. Midva sva že storila svojo dolžnost.“

In potem je bilo tiho cel večer ...

Malka je mislila samo o botri. Kje naj jo išče ona, otrok, beračica, ko drugim vendar očetje ali matere poiščejo botre. Da, a ona nima niti očeta niti matere, in zato je tako, da nima kdo poiskati botre, a da niti nihče noče iti za botro ... Malka je tiho molila in molitev ji je včasih prehajala v jok. Pozno v noč je med molitvijo in jokom zaspala, potem pa je sanjala o botri ... Bila je velika gospa, lepa, visoka, bogata. Tudi ona, Malka, je bila lepo oblečena. Lepo je bilo v cerkvi, zunaj pa je še videla, kako jo čakajo z darovi, lepimi, bagatimi, kot jih ni še videla nikoli. In to so bile sanje celo noč ...

V. Kako se je končalo.

Malka je večkrat zahajala, posebno v zadnjem, času s cveticami v hišo gospe Tratnikove. Dobra gospa je bila to. Ko je prišla Malka prvič, in jo je zagledala, prišla jo je za brado in jo izpraševala po materi in očetu. Malka je žalostno odgovarjala.

„Nimaš očeta?“ vprašala je gospa.

„Ne, nimam.“

„Nimaš tudi mame ne?“ vpraša jo zopet gospa.

„Tudi ne“, odgovorila je tresoče Malka, deloma ob spominu, da je tako sama na svetu brez očeta in brez matere, deloma pa iz hvaležnosti, da se še dobi tako dobra gospa, ki se pobriga zanjo.

„Ubogi otrok!“ je rekla gospa, „kako pa živiš?“

„Pri stricu sem“, rekla je Malka.

„Kaj pa je stric?“

„Po cestah pometa.“

„Kdo ti pa knha?“

„Gospodinja.“

„Kaka gospodinja?“

Malka je povedala, kako je dobra gospodinja, da jo redi že od mladih let, in kako živita pri nji s stricem.

Gospa ji je dala jesti in ji dala tudi v košek potice.

„Zdaj pa pridi vsak dan“, rekla je gospa.

Malka ji je poljubila roko in gredoč po stopnicah nazaj se je sesedla in se zjokala od veselja.

Od tedaj je vsakokrat prihajala k Tratnikovim. Dobila je vedno kaj, in gospa jo je pogladila in govorila ž njo, kot ni doslej še noben človek govoril, prijazno, milo, ljubeče...

„Taka bi bila moja mati“, je včasih mislila Malka in solze so jo oblike.

Gospodinja jo je pustila hoditi k Tratnikovim, ker ji je Malka vselej prinesla kaj domov. Tako je bilo tisto, o čemur je sanjala nekoč Malka.

Cvetlic ni več prodajala, učila se je za birmo. Tako so zahtevali v šoli... Tedni so tekli — botre ni bilo in nihče ni imel skrbi... Sama, sama... A kako, kam? — A vse se je izpremenilo.

Nekoč je prišla k Tratnikovim. Gospa se ji je smejala.

„Kaj ne iščeš botre, Malka?“ vprašala je gospa.

„Da“, odgovorila je Malka in dve solzi sta ji planili na lice, kakor vselej, kadar se je spomnila, da se bliža birma, da se druge bahajo z botricami, a ona, da je brez nje, ker je reva, zapuščena brez očeta, brez matere. „Kaj ne maraš mene za botro, Malka?“ vprašala jo je gospa.

V Malki je srce zastalo. Padla je pred gospo in zaklicala:

„Gospa...!“ in s solzami je poljubovala roke svoje dobrotnice.

* * *

Kako lepa je bila takrat Malka ob birmi! Ej, da bi jo bili videli! Kakšen srečen dan... Menda ni bil nihče srečnejši od nje.

Gospodinja si je doma molčé vrela čaj z rumom in ni nič govorila. Mogoče ga je v jezi tudi razlila. Stric je kadil pipo pred hišo na dvorišču, pokašljeval je in godrnjal:

„Pa si je opomogla, reva, jaz ji nisem mogel. Bog ji daj srečo, nesrečnemu otroku!“

Hišna gospodinja pa je bila vesela, da je ni nobeden nadlegoval za tistih par krajcarjev, ki jih je obljubila za obleko; vse je namreč napravila gospa Tratnikova.

Povest je taka kot bajka, čudna in lepa. Ej, ko bi vi videli sedaj Malko. Pri Tratnikovich je. Z Bogom, čitateljčki moji! Vidimo se na drugem mestu. Tam vam bom povedal...

